

Gemensamma synpunkter från Synskadades Riksförbund, Unga med Synnedläggelse och Förbundet Sveriges Dövblinda

2026-01-29

Inledning

Synskadades Riksförbund (SRF), Unga med Synnedläggelse (US) och Förbundet Sveriges Dövblinda (FSDB) välkomnar Valsedelskommitténs arbete med att stärka användarvänligheten och tillgängligheten i valsedelsystemet. Vi utgår från grundläggande demokratiska principer om självständighet och bibehållen valhemlighet. Alla väljare ska, oavsett syn- och hörsel-förmåga, ha reella möjligheter att rösta utan att behöva förlita sig på hjälp från röstmottagare eller medföljande person.

De synpunkter som redovisas nedan är gemensamma och utgår från Valsedelskommitténs diskussionsunderlag, men presenteras i tematiska avsnitt för att skapa ökad tydlighet och sammanhang.

Övergripande utgångspunkter

I dag är det mycket svårt för personer med synnedläggelse att rösta självständigt och med bibehållen valhemlighet. Svårigheterna består bland annat i att hitta och identifiera rätt valsedel, att personrösta genom att kryssa korrekt på valsedeln och att kunna försäkra sig om att valet verkligen blivit så som personen önskat innan valsedeln läggs i kuvert.

För personer med dövblindhet förstärks dessa svårigheter ytterligare, **då hörseln inte kan användas för att kompensera för synnedläggelsen**. Personer med dövblindhet är en mycket heterogen grupp med stora variationer i sättet att kommunicera. Informationsinhämtning kan ske genom att personen har vissa synrester, använder förstoringshjälpmiddel, talsyntes, punktskrift, **hörhjälpmiddel**, **socialhaptiska signaler** eller olika kombinationer av dessa. Vissa personer använder talat språk, andra visuellt eller taktilt teckenspråk.

Detta innebär att tillgänglighetslösningar inte kan utgå från en enskild teknik. Utgångspunkten måste i stället vara att möjliggöra självständig röstning utifrån olika användarbehov, utan att vissa grupper utesluts redan i designfasen. Tillgänglighet handlar därmed inte enbart om tekniska lösningar, utan om faktiska förutsättningar att utöva sin demokratiska rätt.

Om tillgänglighetslösningar förutsätter hjälp från annan person riskerar valhemligheten att gå förlorad, vilket strider mot grundläggande demokratiska principer. Detta perspektiv måste vara vägledande i det fortsatta reformarbetet.

Valsedelsystemet och valsedelns utformning

Det avgörande ur tillgänglighetssynpunkt är att valsedlarna är enhetligt utformade i hela landet. Med enhetlig utformning avses här en gemensam struktur och logik, exempelvis placering av information, ordning och avstånd mellan kandidatnamn. En konsekvent och standardiserad utformning är en grundförutsättning för att väljaren lättare ska kunna identifiera rätt valsedel, orientera sig på denna och kontrollera sitt val. En sådan utformning underlättar i sin tur användning av olika tillgänglighetslösningar.

Det är därutöver viktigt att valsedlar för riksdag, region och kommun är tydliga och lätta att särskilja från varandra, även för väljare med syn- eller hörselnedsättning, så att risken för sammanblandning av valen minimeras. Vi delar bedömningen att större valsedlar, större text och ett styvare papper kan innebära förbättringar för många väljare. För personer som kan ta del av skriven text är det särskilt viktigt med:

- Tillräckligt stor text
- God kontrast **och matt papper**
- Luftiga avstånd mellan rader och tecken.
- En taktill markering på valsedeln som visar på orientering.

Det är viktigt att förändringarna genomförs på ett enhetligt sätt, med samma format och layout oavsett parti och val.

Tillgänglighetsverktyg och tekniska lösningar

Vi ser stora potential med internationella exempel där fysisk valsedel kombineras med hjälpmedel som möjliggör självständig röstning. Lösningar som McGonagle Reader bedöms som relativt robusta och säkra, eftersom de bygger på strukturerad guidning och stöd för att identifiera och navigera valsedeln, och i mindre utsträckning är beroende av finmotorik, exakt positionering och god känsel i fingrarna. Tekniken behöver emellertid testas utifrån svenska förhållanden och med en bredd av potentiella användare. Om informationen på valsedeln även kan matas ut till en punktskriftsdisplay skulle det kunna möjliggöra självständigt röstande även för personer med dövblindhet.

Taktila mallar

När det gäller taktila mallar ser vi betydande begränsningar. För vissa väljare kan mallar fungera som ett stöd, men för många finns en påtaglig risk att det är svårt att avgöra var på valsedeln man befinner sig, särskilt för personer med nedsatt känsel i fingertopparna. Risken för felmarkeringar är därmed hög.

Taktila mallar bör därför, om de används, endast ses som en del av ett bredare system av tillgänglighetslösningar och inte som en generell lösning.

En förutsättning för att mallar över huvud taget ska fungera är att valsedlarna är strikt enhetligt utformade. Användning av mallar löser inte heller problem med att identifiera rätt valsedel och kontrollera att avgiven röst är enligt väljarens önskemål.

RISE prototyper och föredragen inriktning

Vi ser positivt på det utvecklingsarbete som Research Institutes of Sweden (RISE) tidigare bedrivit på uppdrag av 2020 års valutredning och Valmyndigheten. Av de prototyper som tagits fram bedömer vi att den lösning som kombinerar fysisk och teknisk guidning har störst potential.

Den prototyp som vi bedömer har särskilt god potential består av:

- en bottenplatta som säkerställer att valsedeln placeras korrekt och åt rätt håll,
- en tillhörande läsarm eller skanner som läser av valsedeln och ger strukturerad guidning till väljaren.

En sådan lösning minskar kraven på exakt taktil precision och kan, rätt utformad, kombineras med olika former av informationsåtergivning. För att fungera i praktiken krävs dock tydliga orienterande taktila och visuella markeringar på valsedeln samt omfattande användartester med personer med varierande förutsättningar, inklusive dövblindhet.

Vi anser att detta utvecklingsarbete bör återupptas och vidareutvecklas, med ett tydligt nationellt ansvar för införande och långsiktig förvaltning.

QR-koder och mobiltelefonbaserade lösningar

QR-kodslösningar kan i teorin underlätta identifiering av valsedlar, särskilt eftersom QR-koder ofta är enklare att skanna än text. Det skulle kunna vara av värde, kanske särskilt för synskadade som vill förbereda sitt val hemma.

Samtidigt finns betydande risker. I stressiga vallokaler kan tekniken vara svår att använda, och felavläsningar kan få allvarliga konsekvenser, särskilt vid personröstning.

För personer med dövblindhet är mobiltelefonbaserade lösningar ofta helt eller delvis otillgängliga, särskilt om de bygger på ljud, tal eller visuella gränssnitt. Användning av tredjepartsappar kan dessutom innebära risker för valhemligheten.

Mobiltelefonbaserade lösningar bör därför endast ses som frivilliga och kompletterande. Det måste alltid finnas alternativa sätt att rösta självständigt som inte förutsätter tillgång till eller möjlighet att använda mobiltelefon.

Vid utveckling av digitala lösningar bör särskild kompetens inom dövblindhet och tillgänglighet inkluderas, exempelvis genom Nationellt kunskapscenter för dövblindfrågor.

Avslutande synpunkter

SRF, US och FSDB vill avslutningsvis betona att tillgänglighet för väljare med funktionsnedsättning inte är en särlösning, utan en kvalitetsfråga för hela valsystemet. Ett system som är tillräckligt robust för att fungera för personer med synnedsättning och dövblindhet blir i regel mer användarvänligt även för andra grupper.

Vi förutsätter att tillgänglighet och valhemlighet ges en central och styrande roll i Valsedelskommitténs fortsatta arbete med valsedelns utformning och de system som omger röstningen.

Unga med
Synnedsättning

Synskadades
Riksförbund

FÖRBUNDET
SVERIGES DÖVBLINDA